

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1371174/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב מיכאל עמוס

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד טובה אייזנשטיין ועו"ד יעקב מלמן)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מיכל חכמון)

הנדון: המחויבות לפעול לפי חוות דעת מקצועית, למרות טענות נגדה, מכוח התחייבות שבהסכם; אי היכולת לסתור חוות דעת כזו על בסיס דעת מומחה 'מטעם' או הערכה לא מקצועית

החלטה

לפני בית הדין מונח ערעורה של האישה על פסק דינו של בית הדין האזורי תל אביב [הרכב ח] שקבע ברוב דעות שהאיש, המשיב, פטור מלשלם לה סך 155,569.5 ש"ח – מחצית שוויו של העסק השייך לו על פי הערך שנקבע בדוח האקטואר שמינה בית הדין.

לטענת האיש דוח האקטואר מוטעה ואין ערך כלשהו לעסקו של האיש, כל שוויו הוא בגין עבודות שיעשה בעתיד ולאשה אין חלק במה שיעשה אחרי הגירושין. לדעת האישה זהו ערכו של העסק, ומחצית ערכו מגיעה לה על פי חוק יחסי ממון.

נעתיק תחילה את העובדות בתיק זה.

הצדדים נישאו בשנת 86 ולהם שני ילדים בוגרים. האיש הגיש תביעת גירושין והאישה נענתה עקרונית לתביעתו, אך דרשה שכל העניינים הממוניים שביניהם ייגמרו קודם הגירושין.

בהסכמת הצדדים מינה בית הדין אקטואר שמסר את חוות דעתו, חוות דעת זו הוגשה לבית הדין כבר ביום ז' באדר התש"ף (3.3.20). האקטואר כתב בחוות דעתו: "שווי תפעולי של העסק ליום מועד הקרע, היינו י"ג בטבת תשע"ח (31.12.2017), מסתכם לסך 311,139 ש"ח."

ביום כ"ב בסיוון התש"ף (14.6.2020) קיבלו הצדדים את הצעת בית הדין להסכים בכמה עניינים כדי להסדיר גט פיטורין ביניהם.

בהסכמות נקבע שהאישה תקבל את שקבע האקטואר, דירת הצדדים תמשיך להיות מוחזקת בידה, ולאיש תהיה זכות לתבוע דמי שימוש, המזונות ייפסקו, ושאר העניינים יידונו אחרי הגירושין. על פי ההסכמות ערך בית הדין לצדדים הסכם, הצדדים קיבלו ההסכמות בקניין וחתמו על ההסכם שזו לשונו:

[...]

ב. הצדדים מקבלים על עצמם את חוות דעת האקטואר תוך שהם מאפשרים לאקטואר להשלים את חודש דצמבר 2017 ותיקונים ועדכונים נוספים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. כל העניינים האחרים בין הצדדים יידונו לאחר סידור הגט לרבות טענות של האישה, לרבות משיכות כספים וכתובה, וטענות האיש בדבר דמי שימוש. גם דיון נושא הדירה יהיה לאחר מכן.

ד. עם סידור הגט יפוג תוקף פסק הדין למזונות אישה מיום סידור הגט

ה. הכספים שנצברו בקרן ההשתלמות ונפדו על ידי האיש בשנת 2019 מחציתם אשר נצברו בתקופת השיתוף יועברו לאישה ככל ולא נכללו בדוח האקטואר.

ההסכם קיבל תוקף של פסק דין, ועל פי הסכם זה התגרשו הצדדים ביום כ' בתמוז התש"ף (24.6.2020).

לאור האמור, מכיוון שהאיש קיבל על עצמו את האמור בחוות דעת האקטואר, כשבאותה עת היה חשוב לו מאוד למהר ולהתגרש, בין השאר כדי להיפטר מחיובו במזונות האישה (חלקיים) וכדי להגיע לפרוק שיתוף בדירת הצדדים, והגירושין היו על דעת האמור בחוות דעת האקטואר. משכך הרי שאף אם היינו אומרים שחוות הדעת מוטעית, על כל פנים האישה נתנה את הסכמתה להתגרש והאיש קיבל על עצמו להתגרש על דעת האמור בחוות הדעת, והרי זה כתמורה לגירושין. ומשכך הרי שהאיש התחייב לשלם לאישה את הסכום האמור בחוות הדעת כ'שכר פעולה', ואין האיש יכול להיפטר מלשלם סכום זה שהיה תמורה להסכמתה לגירושין, ואף אם הסכום הנ"ל אינו שוויו של העסק – הווי שכר פעולה תמורת הגירושין, ועיין יבמות קו, א, ואין כאן מקום להאריך.

משורת הדין פסק דינו היה אמור להסתיים בזה, בו אנו מקבלים את דעת המיעוט של כבוד אב בית הדין שליט"א.

אכן אין באפשרותנו להתעלם מהאמור בפסק דינו הארוך של בית הדין שעל האמור בו נטענו טענות בכתב הערעור, טענות שלא הוצרכנו לשומען לאור מה שכתבנו, אך אין אנו יכולים להתחמק מלהביע את דעתנו, להאיר ולהעיר בעניין דעת בית הדין בנושא האקטואריה בתיק זה.

לאחר הגירושין ומשקיבל הבעל את מה שרצה לקבל, הציג חוות דעת של יועץ המס הפרטי שלו, יועץ שאינו אקטואר ואינו מוסמך לתת חוות דעת אקטוארית, שלפיה לעסק של הבעל אין ערך כלשהו. הבעל לא פעל כמקובל וכנצרך מן הרוצה לסתור חוות דעת אקטואר – לא הציג שאלות לאקטואר, וכמובן לא התקבלו תשובות האקטואר, ומשכך חוות דעתו של האקטואר לא נסתרה בפועל. חוות הדעת של יועץ המס וכן הערכת בית הדין על שוויו של העסק – ספק אם יש להן מקום ואין הן יכולות להיות חליפין לחוות דעת מקצועית. וכבר הערנו בזה בפסק דין אחר בתיק 1132813/6, על התנאים הנצרכים למתן חוות דעת אקטוארית וזו לשוננו שם:

ז. [...] לעיל הזכרנו את אופן פעילות הרשות השיפוטית במינוי עד מומחה. אופן הפעולה של בית המשפט נקבע בתקנה 25 לתקנות בית משפט לענייני משפחה (סדרי דין), תשפ"א – 2020, בעניין המומחה בהליך המשפטי כדלהלן:

חוות דעת של מומחה בענייני משפחה

(א) בית המשפט רשאי, אף שלא בהסכמת בעלי הדין, למנות מומחה מטעמו, שיגיש לו חוות דעת בכתב בכל עניין הנוגע לענייני המשפחה; המומחה ייבחר מתוך רשימת המומחים, כמשמעותה בסעיף 4 לצו ההקמה; בבחירת המומחה ייוועץ בית המשפט עם בעלי הדין; לא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגיעו בעלי הדין לידי הסכמה בדבר מינוי מומחה מסוים, יבחר בית המשפט את המומחה [...]

(ב) על אף האמור בתקנת משנה (א) בית המשפט רשאי למנות מומחה שלא מתוך רשימת המומחים, אם ראה כי המקצוע הנדרש של המומחה לא קיים ברשימת המומחים.

(ג) הורה בית המשפט על מינוי מומחה מטעמו, רשאי בעל דין להביא לפניו סוגי מסמכים הנוגעים לעניין לפי הוראות בית המשפט, בתוך ארבעה עשר ימים מיום מינויו.

(ד) המומחה יגיש לבית המשפט, בתוך ארבעים וחמישה ימים מיום מינויו, את חוות דעתו, לפי הטופס שבתוספת הראשונה לפקודת הראיות [נוסח חדש], התשל"א – 1971, ובו יציין את פרטיו של המומחה שעמו הוא התייעץ, כאמור בסעיף 4(ה) לצו ההקמה.

(ה) בעל דין רשאי להגיש למומחה שאלות הבהרה, בכתב, על חוות דעתו בתוך ארבעה עשר ימים מיום שקיבל את חוות הדעת, והמומחה ישיב על השאלות, בכתב, בתוך ארבעה עשר ימים מיום שקיבל את השאלות.

(ו) מומחה שמינה בית המשפט לא יוזמן להיחקר על חוות דעתו אלא ברשות בית המשפט, לאחר שהוגשה בקשה מנומקת לחקור אותו בתוך ארבעה עשר ימים מיום קבלת התשובות לשאלות הבהרה, למעט אם הורה בית המשפט כי בעל הדין יהיה רשאי לחקור את המומחה גם אם לא הגיש שאלות הבהרה.

(ז) בית המשפט יורה מי מבעלי הדין יישא בתשלום שכרו של המומחה שנבחר כאמור בתקנת משנה (א), ורשאי הוא להורות כי אחדים מבעלי הדין או כולם יישאו בתשלום שכרו.

(ח) בעל דין לא יגיש חוות דעת של מומחה מטעמו אלא לאחר שבית המשפט בחן אם לתת החלטה לפי סעיף 8(ג) לחוק.

אף שבתקנות הדיון של בתי הדין הרבניים תקנה שכזו אינה קיימת עדיין, וכפי שכתב בית הדין הגדול בפסק דינו בתיק (גדול) 7894-62-1 פלוגית נ' ארנטרוי [פורסם בנבו] (1.4.2008), הנזכר לעיל, אך בפסק דין זה אימץ בית הדין הגדול התנהלות זו, שהיא נכונה מצד עצמה. ואף שכידוע פסקי דין של בית הדין הגדול אינם מחייבים את בתי הדין האזוריים, לגבי מקרים אחרים, כחובה מוחלטת, הגיונם של הדברים ודאי מחייב. יש להוסיף עוד שתקנה דומה אמורה להיות גם בתקנות הדיון החדשות בבתי הדין הרבניים, תקנות האמורות להתפרסם בקרוב בעז"ה, שאז תהיה פרוצדורה זו פרוצדורה מחייבת, אומנם גם עתה מנהג בתי הדין להתנהל כפי שנכתב בפסק דין זה. הדברים נכונים מצד עצמם, אך מחייבים גם מבחינת הצדק הטבעי וכפי שיתבאר.

כאמור בתקנות ובפסיקה, הרשות השיפוטית רשאית למנות מומחה שיגיש לה חוות דעת. בית הדין רשאי למנות מומחה בהסכמת הצדדים, ואף אם לא יסכימו, היוועצות בבעלי הדין רצויה, אך לא מחייבת. המומחה ייבחר מתוך רשימת מומחים שאושרה (לאחר שנבדקה מומחיותם), אך בית המשפט רשאי למנות מומחה שלא מתוך רשימת המומחים אם אין מומחה נדרש ברשימתו. ככלל אין למנות מומחה שאינו ברשימה אם יש מומחים באותו נושא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברשימות, אך לכאורה יש מקום לשיקול דעת רחב של הרשות השיפוטית, ועל כל פנים ודאי שרשות זו נתונה לבית הדין, כל עוד לא נקבע אחרת בתקנות.

רשאי בעל דין להגיש מסמכים למומחה לפי הוראות בית הדין, המומחה יגיש את חוות דעתו בכתב, בעלי הדין רשאים להגיש שאלות הבהרה בכתב, ותגובת המומחה תהיה אף היא בכתב. אומנם הזמנת המומחה לחקירה בבית הדין צריכה החלטה שיפוטית והנימוקים נזכרו לעיל. אך כאמור אין ספק שבית הדין רשאי ואף חייב לשאול את המומחה שאלות הבהרה אם חוות הדעת אינה מובנת לו. כמו כן אין ספק שבית הדין אינו חייב לקבל את חוות דעת המומחה שהוא שליחו. שהרי 'לתיקוני' שלחו ולא 'לעיוותי'. עם זאת מסתבר שבית הדין אינו יכול לדחות את חוות דעת המומחה, שהתנאי למינויו היה מומחיותו, ללא נימוקים משכנעים. כמו כן מסתבר שכמו שהצדדים רשאים להגיש שאלות הבהרה למומחה בכתב, והוא חייב לענות על שאלותיהם, הוא הדין שאם לבית הדין ישנם השגות והערות על המלצות חוות דעת, בין בנוגע להרצאת וקביעת הנתונים ובין לגבי המסקנות המקצועיות, עליו להפנות את השאלות במפורש למומחה ולקבל תשובותיו, ורק לאחר מכן להכריע. לא מסתבר שבית הדין לא ייתן למומחה, שכאמור הוא אומן במלאכתו, לבאר ולהסביר את דבריו, ובפרט בדברים שבית הדין אינו מומחה בהם, שאם בית הדין היה מומחה מינוי המומחה היה לשווא.

ח. לאחר כל מה שביארנו נהדר לנידון דידן. רו"ח שטרנפלד מונה כאקטואר לצורך עריכת איזון המשאבים על ידי הרכבו הקודם של בית הדין. הלה ערך חוות דעת והעבירה להערות הצדדים, האיש טען בהערותיו שאין הוא יודע בוודאות שניתנו הלוואות לאישה, למרות הודאתו שסכומים יוצאי דופן נכנסו לחשבון הצדדים. בתגובה להערות קבע הלה פעמים מספר שעל פי המסמכים שבידיו לאישה חוב למעסיק. בית הדין פנה לאישה שתמציא לו מסמכים והוכחות נוספות שאכן הייתה הלוואה, משלא הומצאו המסמכים שביקש קבע בית הדין (בדעת הרוב כאמור), על פי מה שנכתב בהחלטותיו ובפסק הדין, שהשאלות שהעלה והמסמכים שלא הוצגו לו מעלים פקפוק אם אכן הייתה הלוואה.

משום מה לא הלך בית הדין בדרך המלך ולא הפנה את שאלותיו לאקטואר שמונה על ידו כדי לשמוע את חוות דעתו המקצועית ואת הסבריו בנוגע לשאלה אם העדר המסמכים המבוקשים אינו מערער וסותר את קביעתו שהאישה קיבלה הלוואה מהמעסיק ואם יש בפקפוקי בית הדין כדי לסתור את קביעת המומחה. לדעתנו הצדק הטבעי מצריך את בית הדין לפנות ולקבל את תשובת האקטואר לפני שבית הדין ידחה חוות דעתו [...]

כותב דעת הרוב כתב "התייעצתי עם מומחה", מומחה עלום, ועל בסיס זה אומר כביכול: "על פי הבנתי אני ממנה עצמי לאקטואר לעת מצוא ומחליט שאין לסמוך על המלצות האקטואר, מפני השאלות שאני מעלה." דא עקא, חוות דעת אקטוארית צריכה להיות על ידי מומחה שלכאורה צריך להיות ברשימת המומחים, חוות הדעת צריכה להינתן בכתב על ידי מי שעומד מאחוריה, תוך גילוי מיהו ומה כישוריו המקצועיים. בסמכותו של בית הדין למנות אקטואר נוסף שייתן חוות דעת, אך צריך שיהיה מינוי, והמינוי צריך להיעשות באופן שעין השמש תשזפנו. חוות הדעת צריכה להישלח לתגובת הצדדים, וזכותם וחובת בית הדין לאפשר להם להפנות שאלות בכתב לאקטואר ולקבל את תשובותיו, גם הן בכתב. כמו כן בחוות דעת אקטוארית שכזו צריך להינתן נימוק משכנע, מדוע המסמכים שעל פיהם קבע רו"ח שטרנפלד אינם מספקים כדי לקבוע שהייתה הלוואה ומדוע מסמכים שאינם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קיימים או שלא הוצגו סותרים את קביעתו. גם אחרי הצגת חוות דעת שכזו, זכותם של הצדדים להעיר הערותיהם, ובנידון דין הייתה נצרכת קבלת תגובת רו"ח שטרנפלד לפני מתן פסק דין.

אף אם היינו מקבלים את דברי הדיין שכתב "התייעצתי עם אקטואר", אין ספק ששני הדיינים האחרים לא התייעצו וגם לא שמעו מה אומר אותו אקטואר מומחה אף בעל פה. ואיך ניתן להוציא פסק דין על סמך חוות דעת שכזו? משכך אף אם כותב דעת הרוב אכן התייעץ עם אקטואר מומחה ואף אם אקטואר זה הוא אכן מומחה הרשאי להגיש חוות דעת לבית הדין, ההתנהלות כפי שנעשתה סותרת את כללי הצדק הטבעי ויש בה פגם בניהול הדיון, פגם היורד לשורשו של עניין, ומשכך דינה של דעת הרוב להתבטל מכיוון שבאה כתוצאה התנהלות שבה נפל הפגם שנקבע בתקנה קלה(ג) "פגם בניהול הדיון באופן המשפיע על תוצאות הדיון".

עד כאן לשוננו בהחלטה הנזכרת.

ומינה לדידן: החלוקה בין מוניטין עסקי או אישי היא נושא מקצועי רחב ומורכב. חוות דעת שהוצגה היא של יועץ המס של האיש, שוודאי יש לו עניין להציג חוות דעת לטובת לקוחו, יועץ מס שאינו רשאי לתת חוות דעת אקטוארית ושלא מינהו בית הדין. אין בחוות דעתו – אף אם נאמר שיש לה ערך כלשהו – כדי לסתור חוות דעת מקצועית שלא נסתרה. והוא הדין להשערת בית הדין על שווי העסק, שעל אף ידיעות הדיינים וגדולתם בתורה, עניין מקצועי זה אינו זה בכלל כישוריהם ולא אמור להיות חלק מהכשרתם, ואין הם יכולים לחלק בין מוניטין עסקי או אישי לקבוע שווי של עסק על פי השערות ולא באופן המקצועי של מי שלמד והשתלם במקצוע זה, כפי שקובעות תקנות בתי המשפט וכפי הנוהג בבתי הדין.

משכך אף ללא האמור לעיל, דהיינו אם לא הייתה התחייבות מפורשת של הבעל בהסכם הגירושין לשלם כאמור ברוח האקטואר, היה עלינו להחזיר את התיק לבית דין קמא כדי שיתנהל בסתירת חוות הדעת על פי הנוהל המקובל והראוי.

מסקנות והוראות

לאור כל האמור לעיל בית הדין קובע:

א. הערעור מתקבל.

על המשיב לשלם למערערת סך 155,569.5 ש"ח מחצית שווי העסק כפי שקבע האקטואר, וכדעת המיעוט בפסק הדין.

ב. המזכירות תחזיר למערערת את הערובה שהפקידה כתנאי לשמיעת ערעורה.

ג. פסק הדין מותר בפרסום בהשמטת שמות הצדדים.

ניתן ביום כ"ו בכסלו התשפ"ג (20.12.2022).

הרב מיכאל עמוס

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה